

Mire jó, mennyire jó a magyar PhD?

SZEMELVÉNYEK A DOKTORÁLTAK VISSZAJELZÉSEIT FELMÉRŐ KUTATÁSI PROGRAMBÓL¹

A magyar felsőoktatás átalakulásának egyik legfontosabb eredménye, hogy másfél évtizede működik újra a tudományos minősítés nemzetközi egyetemi gyakorlatának megfelelő PhD-képzés és fokoztatás. Az 1993-as felsőoktatási törvény vezette be a PhD-t mint egyetlen tudományos fokozatot, és nyitotta meg a lehetőséget a doktori képzések elindítására. Az eltelt idő, a fokozatot szerzett doktoráltak tapasztalata és pályaképe, a doktori iskolák működése immár elegendő alapot kínál a hazai PhD-képzés szakmai elemzéséhez.

Lehetséges és szükséges is ez a számvetés. Lehetséges, hiszen az Universitas Press Felsőoktatás-kutató Műhely immár tizedik éve végez empirikus felméréseket, követéses vizsgálatokat és folyamatelemzéseket a doktoranduszhallgatók, majd a doktoráltak, a doktori iskolák professzorai és a PhD-sokat alkalmazó munkaadók körében. Mélyinterjúk, országosan reprezentatív szociológiai felmérések és adatelemzések feldolgozásával készültek azok az elemzések, amelyeket többször is tárgyalt a kutatásokat megrendelő-támogató Felsőoktatási és Tudományos Tanács, a Doktoranduszok Országos Szövetsége és a Magyar Tudományos Akadémia. Mindennek eredményeképpen mostanra egy alapos és a doktori képzés lényegi jellemzőit megvilágító kutatási anyag átfogó feldolgozására van módunk.

A kétségkívül összegzésre ösztönző tizenöt, illetve tízéves távlatnál sokkal fontosabb oka ennek a számvetésnek az az új helyzet, amibe a PhD-képzés került. Ennek egyik eleme a felsőoktatás tanulmányi szerkezetének átalakulása: az első Bologna-évfolyamok elérik az MA/MSc szintet, így a képzési lépcsők egymáshoz viszonyítása és értelmezése elkerülhetetlenné válik. Félő, hogy amennyiben a mesterképzés pozicionálása körüli bizonytalanságok esetleges megoldásokhoz vezetnek, az kiszámíthatatlan hatással lesz a PhD-képzés strukturális helyére. Ezért mindenképpen célszerű magát a doktori képzést mielőbb elhelyezni az új funkciók, elvárások és lehetőségek között. Ugyancsak közvetlenül érinti a PhD-képzést a kutatás-fejlesztés területén zajló változások sora: az erősödő vállalati részvétel, a kormányzati irányítás alakulása, a Magyar Tudományos Akadémia reformja, az európai útkeresés és a globális kompetíció. Az is indokolt és szükségessé teszi a doktori képzésről összegyűlt ismeretek szintetizálását, hogy a PhD-fokozat társadalmi-felhasználói ismertsége nem nőtt érdemben, ilyen jellegű program a kezdeményezések ellenére nem indult – a kutatások folytatásának az is célja, hogy megalapozza a doktori képzés tudásbázisának felhasználását egy információs szolgáltatás megvalósításához.

A tudományos képzésben részt vettek munkaerő-piaci helyzetének újragondolása nemzetközi tendencia: kutatási programunkkal egy időben zajlottak, zajlanak hasonló felmérések és programalkotások a nyugati típusú felsőoktatási rendszerekben világszerte. Külön hangsúlyt ad a nemzetközi szempontok figyelembevételének, hogy a felsőoktatási piac nemzetköziesedése éppen ezen a képzési szinten a legerőteljesebb.

Széles körű empirikus megalapozás, felsőoktatás-stratégiai szemlélet, kutatás-fejlesztési kontextus, munkaerő-piaci orientáció, nemzetközi összehasonlítások, információs szolgáltatási hasznosí-

(1) Kutatásvezető: Fábri György; a kutatásban közreműködtek: Fábri István, Hack József, Herczeg Béla, Horváth Tamás.

tás: mindezen adottságok együttesen jellemzik összegző elemzésünket, amelynek néhány elemét illusztrációként mutatjuk be.²

A megállapítások elsősorban annak a két országos reprezentatív felmérésnek az adatbázisa alapján fogalmazódtak meg, amelyeket 2002-ben, illetve 2006/2007-ben végeztünk. A két felmérés módszertana megegyezett, a minták (700, illetve 600 fő) pedig részben követésesek voltak, a második felmérésben megkérdezettek fele az első mintának is része volt.

Az empirikus adatok feldolgozását tartalmazó összefoglalónk megközelítése természetesen nem értékmentes, nem is lehet az. Műhelyünk a kutatás-fejlesztés tendenciái, a felsőoktatás háromszintűvé válásának elemzése és a nemzetközi összehasonlítások alapján alakította ki felfogását a PhD egyetemi és társadalmi értelmezéséről. Eszerint a doktori képzés funkciója lényegesen tagoltabb, szélesebb körű, mint a tudósutánpótlás biztosítása. Ha ugyanis a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően a felsőfokú képzés legmagasabb szintjeként tekintjük, akkor egyre növekvő jelentőséget kap az a képzési cél, hogy a doktori iskolák, valamint a fokozatszerzők a társadalom és gazdaság innovációs potenciáljának erősítésében mind nagyobb szerepet játsszanak. Emellett a felsőoktatás többszintűvé válása kapcsán gyakran emlegetett színvonalproblémákkal szemben éppen a PhD-képzés lehet a felsőoktatási képzés minőségi húzóereje.

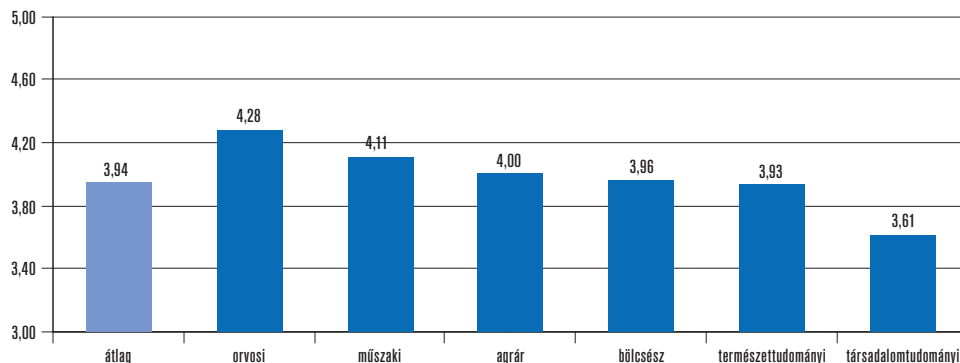
Általános helyzetkép

Általánosan elmondható, hogy a hazai doktori képzés a végzetek véleményének összegzése alapján igazi sikertörténet: a doktoráltak szakmailag, sőt anyagilag is elégedettebbek az átlagos magyar munkavállalóknál. Képzésüket hasznosulni látják, a doktoranduszévek alatt kialakult kapcsolatok segítik karrierjüket. A doktori életpálya túlnyomórészt a tudományos-felsőoktatási életben összpontosul, a végzetek tudásintenzív vagy innovatív vállalkozási szektorban való részvétele lényegesen alacsonyabb a várhatónál és a nemzetközi tendenciákban tapasztalhatónál. Ennek egyik valószínű oka, hogy erre szocializálja őket az az általánosan jellemző szemlélet, ami közvetlenül a kandidátusi fokozathoz kapcsolódó „akadémiai elit” felfogásából nőtt ki, és amely szerint a doktori képzés elsődlegesen a tudományos utánpótlást szolgálja. Ugyanakkor úgy tűnik, a vállalkozási szféra sem honorálja a PhD-fokozatot.

Pedig az elmúlt tíz évben egyre javult a PhD-hallgatók általános véleménye a doktori képzésről. Ezen belül (nem meglepő módon) szignifikánsan pozitívabb értékelést adnak azok, akik el is jutottak a fokozat megszerzéséig. A doktoráltak közül a műszakisok és az orvosok a leginkább elégedettek, de ha figyelembe vesszük azok véleményét is, akik nem szereztek fokozatot, akkor ennek a két szakterületnek a megítélése nem jobb az átlagosnál. A legkevésbé elégedettek a társadalomtudományi doktori iskolák hallgatói, illetve végzettjei.

(2) A kutatási program eredményeit rövidesen megjelenő kiadványkötetében mutatja be az Universitas Press Felsőoktatás-kutató Műhely.

1. ábra. A doktori képzéssel való elégedettség a fokozatot szerzettek körében (1–5 közötti osztályzatok átlagértéke, 2006-os adatfelvétel, n=300)

Életpálya

A megkérdezettek több mint fele az egyetemi oktatásban, illetve kutatásban helyezkedett el. A második leggyakoribb munkahely a kutatóintézet (2006-ban 15 százalék), az itt elhelyezkedettek aránya még valamelyest növekedett is a négy évvel ezelőtti állapothoz képest. Ennél némiképp nagyobb eltolódásokat a négy év alatt a kórház, illetve klinika, a saját vállalkozások, a nagyobb cégek és vállalatok, valamint a különböző főiskolák esetében tapasztalhatunk. A főiskolai oktatásban és a nagyobb vállalatoknál, cégeknél dolgozók részaránya 4 százalékkal csökkent, ezzel szemben a kórházakban, klinikákon és a saját vállalkozásban dolgozóké 2-3 százalékkal nőtt.

1. táblázat. Jelenlegi munkahely típusa

	2006		2002	
	Eset	%	Eset	%
Egyetem	303	50,7	358	51,0
Kutatóintézet	87	14,6	95	13,5
Kórház, klinika	48	8,0	39	5,6
Saját vállalkozás, cég	18	3,0	13	1,9
Államigazgatás, önkormányzat	25	4,2	29	4,1
Főiskola	27	4,5	60	8,5
Cég, vállalat	26	4,3	56	8,0
Könyvtár, levéltár	11	1,8	6	0,9
Nonprofit szféra	3	0,5	3	0,4
Szellemi szabadfoglalkozású	4	0,7	3	0,4
Egyéb	27	4,5	26	3,7
Válaszhiány	19	3,2	14	2,0
Összesen	598	100,0	702	100,0

Azt is vizsgáltuk, hogy 2002-höz képest a munkahelyet változtatók hova léptek tovább. A főiskolát és az egyetemet egybevonva, egységesen felsőoktatási intézményként kezeltük. E legnépesebb kategóriában a túlnyomó többség immobilnak bizonyult (80 százalék), a kutatóintézetek

és a kórházak irányába 6-6 százalék mozdult el. A kutatóintézetek esetében 62,5 százalék nem változtatta meg a munkahely típusát, és aki váltott, azoknak legnagyobb része (a kutatóintézetekben dolgozók 27,5 százaléka) a felsőoktatásba ment át. Az államigazgatásban és önkormányzatoknál dolgozók 64 százaléka nem váltott, 9-9 százalék lett a felsőoktatási intézmények, illetve a kutatóintézetek munkatársa, és sokan távoztak az „egyéb” kategóriába (18 százalék). A különféle vállalkozásokban, cégeknél dolgozóknak csupán 29 százaléka maradt ezen a területen, 14 százalék a kutatóintézeteket, 9-9 százalék pedig a felsőoktatást és a kórházakat választotta. A kórházakban, klinikákon dolgozók 69 százaléka maradt a munkahelyén, aki viszont mozdult, az vagy valamely kutatóintézetben folytatta (19 százalék), vagy a felsőoktatásban (12,5 százalék).

2. táblázat. Hogyan változott a megkérdezettek munkahelye 2002 óta? (%) (n=300)

Munkahely típusa 2002-ben	Munkahely típusa 2006-ban						
	Kutatóintézet	Felsőoktatási intézmény	Állam- igazgatás, önkormányzat	Saját vállalkozás, cég, vállalat	Kórház, klinika	Egyéb	Összesen
Kutatóintézet	62,5	27,5	2,5	0,0	2,5	5,0	100,0
Felsőoktatási intézmény	6,4	80,1	1,2	0,6	5,8	5,8	100,0
Államigazgatás, önkormányzat	9,1	9,1	63,6	0,0	0,0	18,2	100,0
Saját vállalkozás, cég, vállalat	14,3	9,5	4,8	28,6	9,5	33,3	100,0
Kórház, klinika	18,8	12,5	0,0	0,0	68,8	0,0	100,0
Együtt	16,6	59,1	4,2	2,7	9,3	8,1	100,0

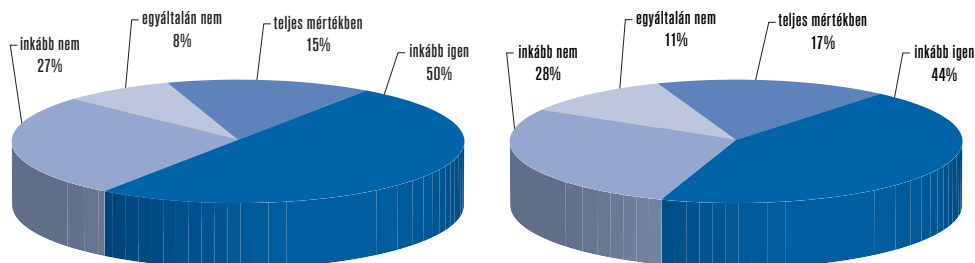
Szakmai elégedettség és jövedelem

A munkahelyükről anyagi-egzisztenciális, illetve szakmai szempontok alapján kellett nyilatkozniuk a kérdezetteknek. Mindkét vizsgálat igazolta, hogy ez a különbségtétel indokolt volt, hiszen lényeges eltérés mutatkozott a két szempont alkalmazásakor. Összességében azt mondhatjuk, hogy a nagyfokú és általános szakmai elégedettség mellett a jövedelem tekintetében sokkal megosztottabbak a doktoráltak, ráadásul az öt évvel későbbi vizsgálat során egyes területeken érdemben nőtt az elégedetlenek aránya.

2002-ben a munkahelyi juttatásokkal a kérdezettek 35 százaléka volt elégedetlen, 2006-2007-ben már 39 százalék – ennyien válaszolták azt, hogy egyáltalán nem, illetve hogy inkább nem elégedettek (a különbség még a statisztikai hibahatáron belül van, de mégis érzékelhető). Ugyanakkor az eredmények értelmezésénél érdemes figyelembe venni, hogy az elégedettek aránya (65 százalék, illetve 61 százalék) még mindig jóval magasabb, mint a magyarországi lakosság körében szinte bármely vizsgálat során mért általános elégedettségi arány.³

(3) Lásd például a Tárki lakossági háztartás panelvizsgálatait.

2. ábra. Elégedettség a jelenlegi munkahellyel – anyagi-egzisztenciális szempontból (2002, 2006) (n=700, illetve 300)

Ha általában nem is jelentős a változás, az egyes szakterületek között lényeges eltéréseket lehet kimutatni a jelenlegi elégedettség mutatók, azon belül pedig főként az elmúlt években bekövetkezett változások tekintetében. A természettudományi, a műszaki és az agrár területen 10-12 százalékkal csökkent az elégedettek aránya, ami ezzel leromlott a korábban is ilyen szintű bölcsészettudományi elégedettség mértékéhez. A legelégedettebbek továbbra is a társadalomtudósok, az ő körükben nem tapasztaltunk érdemi romlást, így továbbra is háromnegyedük (76 százalék) számára megfelelőek az anyagi-egzisztenciális juttatások. (Amint azt korábban jeleztük, ők általánosan elégedetlenebbek, ami azt sejteti, hogy szakmai szempontból kritikusabban ítélik meg a képzést.) A 2002-es állapothoz képest egyedül az orvosok körében nőtt valamelyest az elégedettek száma, ugyanakkor a többi területtel összevetve továbbra is itt a legkisebb a pozitív válaszok aránya.

3. táblázat. Minden fő- és melléktevékenységet figyelembe véve jelenleg mennyi az átlagos havi nettó összjövedelme („ami adózás után marad“)?

Jövedelemszoprtok (Ft)	2006		2002	
	Eset	%	Eset	%
100 000 vagy alatta	22	3,6	89	12,7
100 001 – 150 000	107	17,9	241	34,3
150 001 – 200 000	156	26,1	160	22,8
200 001 – 300 000	142	23,7	101	14,4
300 001 – 500 000	42	7,0	44	6,3
500 001 – 700 000	8	1,3	4	0,6
700 001 – 1 000 000	2	0,3	3	0,4
1 000 000 felett	3	0,5	1	0,1
Válaszhiány	116	19,4	59	8,4
Összesen	598	100,0	702	100,0

4. táblázat. Az átlagos havi nettó összjövedelme („ami adózás után marad”)? – szakterület szerint (%) (2006) (n=598)

	< 100 000 Ft	100 001 – 200 000 Ft	200 001 – 300 000 Ft	> 300 001 Ft	Összesen
Természettudományi	8,2	63,6	19,1	9,1	100,0
Műszaki	4,2	39,6	35,4	20,8	100,0
Orvostudományi	1,3	53,3	37,3	8,0	100,0
Agrár	7,8	54,7	32,8	4,7	100,0
Társadalomtudományi	0,0	29,9	41,8	28,4	100,0
Bölcsész	4,3	66,7	23,1	6,0	100,0
Együtt	4,6	54,4	29,5	11,4	100,0

5. táblázat. Az átlagos havi nettó összjövedelme („ami adózás után marad”)? – szakterület szerint (%) (2002) (n=643)

	< 100 000 Ft	100 001 – 200 000 Ft	200 001 – 300 ezer Ft	> 300 001 Ft	Összesen
Természettudományi	11,7	74,9	9,5	3,9	100,0
Műszaki	11,7	38,3	31,7	18,3	100,0
Orvostudományi	14,1	67,2	13,3	5,5	100,0
Agrár	17,9	52,2	19,4	10,4	100,0
Társadalomtudományi	9,4	25,0	37,5	28,1	100,0
Bölcsész	16,1	74,8	7,7	1,4	100,0
Együtt	13,8	62,4	15,7	8,1	100,0

A megkérdezettek zöme mindkét adatfelvételnél a 100 ezer és 300 ezer forint közé eső havi nettó jövedelemről számolt be.⁴ A 2006-os eloszlás szerint a legnépesebb jövedelemcsoport a 150 ezer és 200 ezer forint közötti havi nettó jövedelemmel rendelkezőké (26 százalék), de közel ilyen sokan vannak, akik az eggyel feljebb lévő kategóriába, a 200 és 300 ezer forint közötti összeget keresők közé tartoznak (24 százalék). Az 500 ezer forintnál magasabb havi nettó jövedelemmel rendelkezők aránya elenyésző. A korábbi időszakot reprezentáló eloszlásban a 100 és 150 ezer forint közötti jövedelmi csoport a legszámosabb, ide 34 százalék tartozik, ezt a 150 és 200 ezer forint közötti jövedelmi csoport követi (23 százalék), majd a 200 és 300 ezer forint közötti jövedelemmel rendelkezők következnek (14 százalék).⁵

Mind a 2006-os, mind a négy évvel korábbi adatok szerint magasan a társadalomtudományi szakterület képviselői keresnek legjobban, őket pedig a műszaki tudományok doktorai követik.

Érdekesként megemlítjük, hogy a jelenleg felsőoktatási intézményben (egyetem, főiskola) dolgozó oktatók körében valamelyest kevesebben (43,6 százalék) vannak, akiknek nem változott sem pozitív, sem negatív irányba a véleményük az elmúlt években, míg az egyéb munkahelyen – akár kutatóintézetben, közintézményben, kórházban vagy a piaci szférában – dolgozók között gyakrabban találoztunk a munkahely anyagi juttatásainak megítélésében véleményüket változtató doktoráltakkal (48,7 százalék).

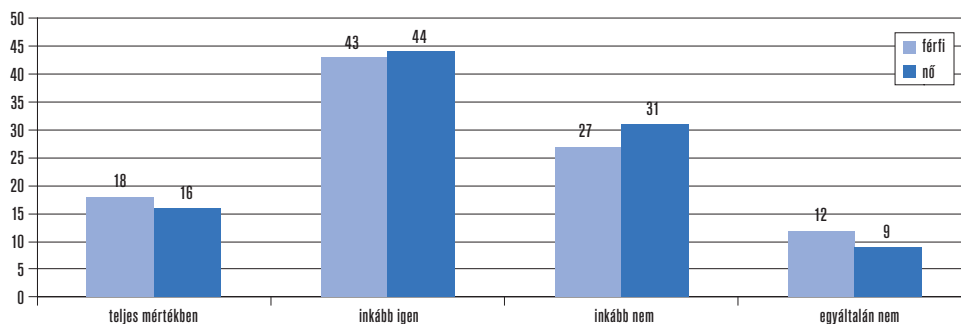
(4) A jövedelemre vonatkozó kérdésnél a válasz megtagadók száma igen magas 2006-ban, eléri a 20 százalékot.

(5) Az eltolódások oka részben az, hogy nominális értéken vettük figyelembe a jövedelmi adatokat.

6. táblázat. Elégedettség a jelenlegi munkahellyel anyagi-egzisztenciális szempontból – szakterület szerinti megoszlás (n=300)

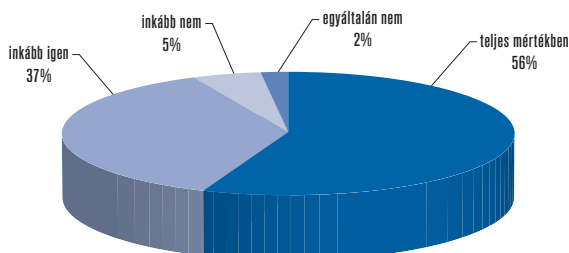
Szakterület	Elégedettek aránya (2006)	Változás 2002–2006 között
Társadalomtudomány	76%	- 2%
Műszaki tudomány	63%	- 12%
Természettudomány	60%	- 10%
Agrártudomány	60%	- 10%
Bölcsészettudomány	59%	- 1%
Orvostudomány	56%	+ 5%

3. ábra. Elégedettség a jelenlegi munkahellyel anyagi-egzisztenciális szempontból – nemek szerinti megoszlás százalékban (%) (2006) (n=300)

Teljesen más arányokkal találkozunk, ha a szakmai szempontokat vesszük figyelembe. A megkérdezettek többsége teljes mértékben (56 százalék), további több mint egyharmada (37 százalék) pedig inkább elégedett volt jelenlegi állásával, mint nem. Mindössze 7 százalék volt azok aránya, akik ezen a téren komolyabb kritikát fogalmaztak meg. Négy évvel ezelőtt hasonló eredményeket tapasztaltunk (6 százalék). A nagyfokú elégedettség kivétel nélkül minden szakterület képviselőire igaz, ám ezen belül az orvostudományok esetében különösen (itt mindössze 2 százalék az elégedetlenek aránya). Ez utóbbi eredmény látványos ellentmondást mutat az anyagi megbecsülésről alkotott, a többi szakterülethez képest tapasztalt kritikusabb képzéssel.

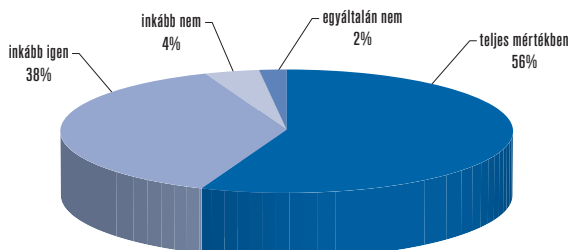
4. ábra. Elégedettség a jelenlegi munkahellyel szakmai szempontból (2006) (n=300)

A megkérdezettek többsége szakmai szempontból teljes mértékben meg van elégedve jelenlegi munkájával. Az elégedetlenek aránya (abszolút elégedetlen és inkább elégedetlen együtt) mindössze 6 százalék. 2002-höz képest csak minimális eltolódás tapasztalható az arányokban.

A leginkább elégedettek mindkét vizsgált időszakban az orvostudományi és a társadalomtudományi diszciplínákban dolgozók voltak.

5. ábra. Elégedettség a jelenlegi munkahellyel szakmai szempontból (2002) (n=679)

7. táblázat. Mindent figyelembe véve meg van elégedve jelenlegi munkájával szakmai szempontból? – szakterület szerint (%) (2006) (n=300)

	Elégedett	Nem elégedett	Összesen
Természettudományi	91,1	8,9	100,0
Műszaki	92,9	7,1	100,0
Orvostudományi	98,0	2,0	100,0
Agrár	93,5	6,5	100,0
Társadalomtudományi	96,6	3,4	100,0
Bölcsész	92,5	7,5	100,0
Együtt	93,6	6,4	100,0

8. táblázat. Mindent figyelembe véve meg van elégedve jelenlegi munkájával szakmai szempontból? – szakterület szerint (%) (2002) (n=300)

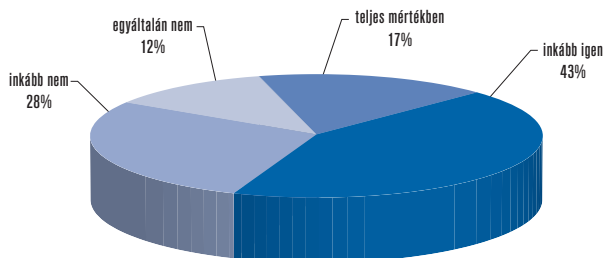
	Elégedett	Nem elégedett	Összesen
Természettudományi	94,2	5,8	100,0
Műszaki	92,3	7,7	100,0
Orvostudományi	97,1	2,9	100,0
Agrár	95,8	4,2	100,0
Társadalomtudományi	97,2	2,8	100,0
Bölcsész	88,8	11,2	100,0
Együtt	93,9	6,1	100,0

A munka jövedelmezőségével való elégedettség már jóval kisebb mértékű volt. Az anyagiak oldalával teljes mértékben elégedettek aránya 17 százalék (négy évvel korábban 15 százalék), az inkább elégedettek aránya viszont már magasabb, 43 százalék (négy évvel azelőtt 50 százalék) volt. Összeségében a 2002-es évhez képest öt százalékponttal csökkent az elégedett csoport részaránya.

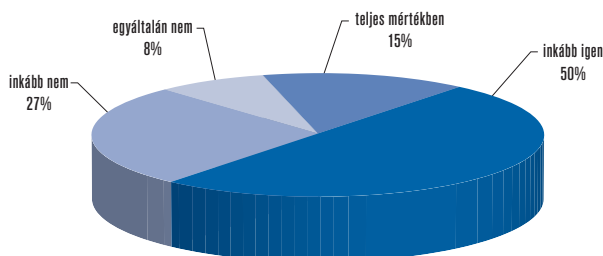
A tudományterület szerinti bontás azt mutatja, hogy 2006-ban a leginkább elégedettek magasan a társadalomtudományi szakterület képviselői voltak (71 százalék), akiket kissé lemaradva a műszakisok követtek (63 százalék). 2002-ben ez nem így volt: a sort az elégedettségben a műszaki tudományok képviselői vezették (77 százalék), akiket viszonylag szoros versenyben a társadalomtudományi (73 százalék) és a természettudományi szakterület (71 százalék) követett.

6. ábra. Elégedettség a jelenlegi munkahellyel anyagi szempontból (2006) (n=300)

7. ábra. Elégedettség a jelenlegi munkahellyel anyagi szempontból (2002) (n= 677)

9. táblázat. Mindent figyelembe véve meg van elégedve jelenlegi munkájával anyagi szempontból? – szakterület szerint (%) (2006)

	Elégedett	Nem elégedett	Összesen
Természettudományi	60,0	40,0	100,0
Műszaki	63,0	37,0	100,0
Orvostudományi	54,9	45,1	100,0
Agrár	61,3	38,7	100,0
Társadalomtudományi	71,4	28,6	100,0
Bölcsész	58,2	41,8	100,0
Együtt	60,2	39,8	100,0

10. táblázat. Mindent figyelembe véve meg van elégedve jelenlegi munkájával anyagi szempontból? – szakterület szerint (%) (2002)

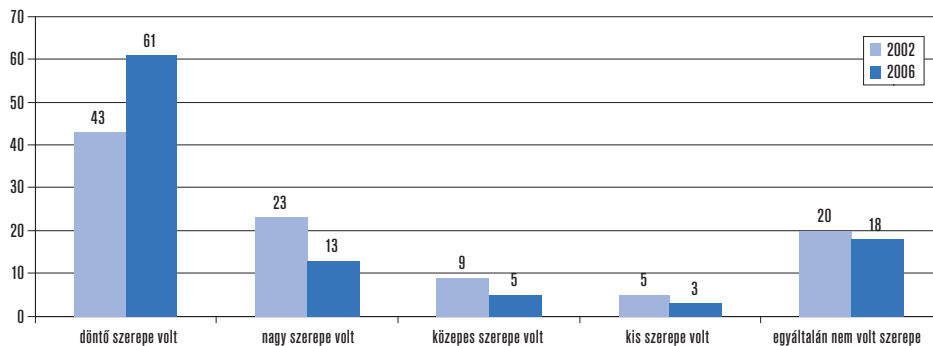
	Elégedett	Nem elégedett	Összesen
Természettudományi	71,4	28,6	100,0
Műszaki	76,9	23,1	100,0
Orvostudományi	50,0	50,0	100,0
Agrár	69,9	30,1	100,0
Társadalomtudományi	73,2	26,8	100,0
Bölcsész	60,3	39,7	100,0
Együtt	65,3	34,7	100,0

Mire volt jó a PhD?

Okkal feltételeztük, hogy a „jelenlegi munkahely” (vagyis az a munkahely, ahol a kérdezett a vizsgálat időpontjában dolgozott) betöltésénél a PhD-fokozat megszerzésének jelentős szerepe volt. Valóban, a kérdezettek közel háromnegyede (73 százalék) úgy nyilatkozott, hogy az állásuk betöltését nagymértékben elősegítette a doktori végzettség. Érdeemes megemlíteni, hogy a 2002-es adatfelvételhez képest 2006-2007-re ezen belül számottevően emelkedett azoknak az aránya, akik „döntőnek” nevezték a PhD-fokozatot: 43 százalékról 61 százalékra!

A felsőoktatási intézményekben oktatóként dolgozó doktoráltak, illetve a kutatóintézeti állást betöltők között számottevően nagyobb arányban (82 százalék) voltak azok, akik „döntő” vagy „nagy” szerepet tulajdonítottak a PhD-fokozatnak az állás megszerzésében, illetve megtartásában, de nem lebecsülendő a többi szférában, közintézményben vagy akár cégeknél dolgozók között tapasztalt magas, 50 százalék körüli arány sem.

8. ábra. A PhD-fokozat megszerzésének szerepe a jelenlegi állás betöltésében (%) (2002, 2006)

11. táblázat. Jelenlegi állásának megszerzése során mennyit számított az, hogy megszerezte a PhD-fokozatot? – szakterület szerint (%) (2006)

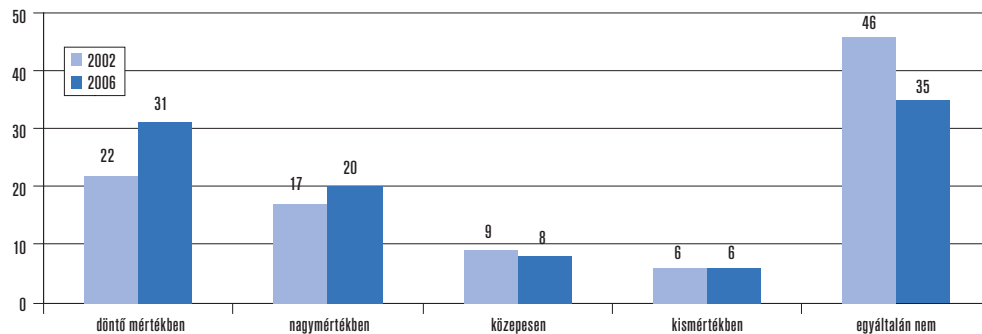
	Döntő szerepe volt	Közepes szerepe volt	Egyáltalán nem volt szerepe	Összesen
Természettudományi	56,7	26,7	16,7	100,0
Műszaki	64,3	14,3	21,4	100,0
Orvostudományi	64,7	11,8	23,5	100,0
Agrár	74,2	12,9	12,9	100,0
Társadalomtudományi	72,4	6,9	20,7	100,0
Bölcsész	49,3	34,3	16,4	100,0
Együtt	60,5	21,3	18,2	100,0

12. táblázat. Jelenlegi állásának megszerzése során mennyit számított az, hogy megszerezte a PhD-fokozatot? – szakterület szerint (%) (2002)

	Döntő szerepe volt	Közepes szerepe volt	Egyáltalán nem volt szerepe	Összesen
Természettudományi	40,0	47,4	12,6	100,0
Műszaki	46,0	36,5	17,5	100,0
Orvostudományi	41,4	36,8	21,8	100,0
Agrár	47,9	23,9	28,2	100,0
Társadalomtudományi	47,1	25,7	27,1	100,0
Bölcsész	43,9	32,4	23,7	100,0
Együtt	43,2	36,3	20,4	100,0

A szakmai-menedzselési tevékenységről kapunk visszajelzést, amikor nem a fokozatra, hanem magának a doktori iskolának a hatására kérdezzük rá. 2002-ben a fokozatot szerzettek 39 százaléka számolt be arról, hogy a doktori iskolának számottevő szerepe van abban, hogy megfelelő álláshoz jutott, de 2006-ban már 51 százalékuuk állította ezt. Érdeemes végül megemlíteni, hogy ugyan jelentősen csökkent (46 százalékról 35 százalékra), ám még így is igen nagy, több mint egyharmad azoknak az aránya, akik a doktori iskola részéről az „álláskeresés” vonatkozásában nem számoltak be semmilyen pozitív hatásról.

9. ábra. A doktori iskola szerepe a jelenlegi állás betöltésében (%) (2002, 2006)

Mindez mutatja, hogy nemcsak a tudományos fokozat maga, hanem a doktori iskola jelentette kapcsolatrendszer és „információs piac” is nagymértékben tudja segíteni a munkahely megszerzését, csakúgy, mint az adott iskola reputációja. Ezt 2006-2007-ben sokkal erőteljesebbnek értékelték a megkérdezettek, mint négy évvel azelőtt. Különösen az agrár, orvostudományi és műszaki szakterületeken értékelték erősnek a doktori iskola hatását 2006-ban – míg négy évvel korábban a társadalomtudományi doktoráltak körében volt a legmagasabb ez az érték.

13. táblázat. A doktori iskola mennyire segítette Önt jelenlegi munkájának megszerzésében? – szakterület szerint (%) (2006)

	Döntő mértékben	Közepesen	Egyáltalán nem	Összesen
Természettudományi	26,4	33,3	40,2	100,0
Műszaki	33,3	40,7	25,9	100,0
Orvostudományi	35,3	33,3	31,4	100,0

	Döntő mértékben	Közepesen	Egyáltalán nem	Összesen
Agrár	45,2	38,7	16,1	100,0
Társadalomtudományi	25,0	32,1	42,9	100,0
Bölcsész	29,2	30,8	40,0	100,0
Együtt	31,1	33,9	34,9	100,0

14. táblázat. A doktori iskola mennyire segítette Önt jelenlegi munkájának megszerzésében? – szakterület szerint (%) (2002)

	Döntő mértékben	Közepesen	Egyáltalán nem	Összesen
Természettudományi	23,4	34,0	42,6	100,0
Műszaki	19,4	27,4	53,2	100,0
Orvostudományi	22,8	34,6	42,6	100,0
Agrár	22,2	31,9	45,8	100,0
Társadalomtudományi	27,1	30,0	42,9	100,0
Bölcsész	17,9	27,9	54,3	100,0
Együtt	22,0	31,6	46,4	100,0

Mi volt hasznos a PhD-képzésből?

Mint minden szakmai szocializációban, a PhD-képzésben is három területen értékelhető a hasznosság: a megszerzett tárgyi tudás, az elsajátított szakmai készségek és a kapcsolatrendszer.

A tárgyi tudás hasznosítása számottevőnek bizonyult, a megkérdezettek kétharmada mindkét mintában nagymértékben támaszkodik a doktori program során szerzett ismeretekre, és további 28 százalék többé-kevésbé. A tárgyi tudást egyáltalán nem hasznosítók aránya mindössze 5 százalék (2002-ben 6 százalék).

Szakterületenként ugyanakkor már érdemi különbségeket találunk: 2006-ban az orvosi végzettségűek (84 százalék) és a társadalomtudósok (76 százalék) az átlagnál jelentősen nagyobb mértékben tartották fontosnak az ismereteket. Az orvosok korábban is a leginkább pozitív visszajelzést adták, a jelentős növekedés azonban a társadalomtudósokra igaz. A műszaki területen bizonyultak mindkét felmérésben a legkevésbé idõtállóknak a szakmai ismeretek.

15. táblázat. Mennyire hasznosul munkája során a tárgyi tudás? – szakterület szerint (%) (2006) (n=300)

	Nagymértékben	Kevésbé, egyáltalán nem	Összesen
Természettudományi	65,9	34,1	100,0
Műszaki	48,0	52,0	100,0
Orvostudományi	84,0	16,0	100,0
Agrár	61,3	38,7	100,0
Társadalomtudományi	75,9	24,1	100,0
Bölcsész	63,6	36,4	100,0
Együtt	67,5	32,5	100,0

16. táblázat. Mennyire hasznosul munkája során a tárgyi tudás? – szakterület szerint (%) (2002) (n=677)

	Nagymértékben	Kevésbé, egyáltalán nem	Összesen
Természettudományi	70,2	29,8	100,0
Műszaki	57,1	42,9	100,0
Orvostudományi	73,5	26,5	100,0
Agrár	53,4	46,6	100,0
Társadalomtudományi	62,3	37,7	100,0
Bölcsész	65,7	34,3	100,0
Együtt	66,1	33,9	100,0

A szakmai készségek hasznosítása általánosan szinte teljes egészében megegyezik a tárgyi tudás hasznosításával. A szakmai készségek tekintetében sem nagy a különbség, itt a TTK-sok 2002-es és bölcsészek 2006-2007-es pozitívabb válaszai a feltűnőek.

17. táblázat. Mennyire hasznosulnak munkája során a szakmai készségek? – szakterület szerint (%) (2006) (n=300)

	Nagymértékben	Kevésbé, egyáltalán nem	Összesen
Természettudományi	67,0	33,0	100,0
Műszaki	54,2	45,8	100,0
Orvostudományi	86,0	14,0	100,0
Agrár	60,0	40,0	100,0
Társadalomtudományi	64,3	35,7	100,0
Bölcsész	65,2	34,8	100,0
Együtt	67,8	32,2	100,0

18. táblázat. Mennyire hasznosulnak munkája során a szakmai készségek? – szakterület szerint (%) (2002) (n=674)

	Nagymértékben	Kevésbé, egyáltalán nem	Összesen
Természettudományi	76,3	23,7	100,0
Műszaki	65,1	34,9	100,0
Orvostudományi	71,3	28,7	100,0
Agrár	57,5	42,5	100,0
Társadalomtudományi	59,4	40,6	100,0
Bölcsész	62,4	37,6	100,0
Együtt	67,6	32,4	100,0

Eltérést tapasztalhatunk ugyanakkor a szakmai kapcsolatok hasznosságának megítélésében. 2006-ban 61 százalék, korábban pedig 54 százalék szerint volt nagymértékben meghatározó, azok aránya pedig, akik szerint egyáltalán nincs szerepe, 10 százalék volt mindkét évben. Szakterületi bontás szerint 2006-ban a szakmai kapcsolatok szerepét az orvostudományi területen értékelték legtöbbször (80 százalék), míg 2002-ben az agrártudományban kismértékben pozitívabb választ adtak náluk.

19. táblázat. Mennyire hasznosulnak munkája során a szakmai kapcsolatok? – szakterület szerint (%) (2006) (n=300)

	Nagymértékben	Kevésbé, egyáltalán nem	Összesen
Természettudományi	59,1	40,9	100,0
Műszaki	60,9	39,1	100,0
Orvostudományi	80,4	19,6	100,0
Agrár	54,8	45,2	100,0
Társadalomtudományi	65,5	34,5	100,0
Bölcsész	48,5	51,5	100,0
Együtt	60,8	39,2	100,0

20. táblázat. Mennyire hasznosulnak munkája során a szakmai kapcsolatok? – szakterület szerint (%) (2002) (n=676)

	Nagymértékben	Kevésbé, egyáltalán nem	Összesen
Természettudományi	54,5	45,5	100,0
Műszaki	44,4	55,6	100,0
Orvostudományi	62,5	37,5	100,0
Agrár	65,8	34,2	100,0
Társadalomtudományi	52,2	47,8	100,0
Bölcsész	45,1	54,9	100,0
Együtt	54,2	45,8	100,0

Milyen a magyar PhD nemzetközi összehasonlításban?

A doktori fokozatot szerzettek a nyugat-európai és az egyesült államokbeli PhD-képzésekkel összevetve általában viszonylag jó véleménnyel vannak a hazai képzésről. Ebben a tekintetben is javult valamelyest a kép az utóbbi öt évben. Jelenleg kevesebb, mint negyedük vélekedik úgy, hogy itthon gyengébb a szakmai színvonal, viszont pontosan ugyanennyien gondolják, hogy jobb. A válaszadók relatív többsége, kétötöde, e téren nem lát érdemi különbséget. Ezen belül az egyes tudományterületek képviselőinek véleménye között nem találunk számottevő eltérést, bár itt is igaz, hogy a műszaki PhD-val rendelkezők az átlaghoz képest valamelyest pozitívabban vélekednek a hazai képzésről, ezzel szemben a társadalomtudósok kritikusabbak a többieknél.

10. ábra. A hazai doktori képzés színvonala a nyugat-európai és egyesült államokbeli képzésekhez viszonyítva (2006) (n=301)

